

ZRC SAZU, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta
ZRC SAZU, France Stele Institute of Art History

ACTA HISTORIAE ARTIS SLOVENICA

29|2·2024

Meščanstvo kot umetnostni naročnik
na Kranjskem in Štajerskem

The Bourgeois Art Commissions
in Carniola and Styria

Založba ZRC

LJUBLJANA 2024

Acta historiae artis Slovenica, 29/2, 2024

Meščanstvo kot umetnostni naročnik na Kranjskem in Štajerskem

The Bourgeois Art Commissions in Carniola and Styria

Znanstvena revija za umetnostno zgodovino / Scholarly Journal for Art History

ISSN 1408-0419 (tiskana izdaja / print edition) **ISSN 2536-4200** (spletna izdaja / web edition)

Izdajatelj / Issued by

ZRC SAZU, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta /

ZRC SAZU, France Stele Institute of Art History

Založnik / Publisher

Založba ZRC

Glavna urednica / Editor-in-chief

Katarina Mohar

Urednika številke / Edited by

Franci Lazarini, Renata Komić Marn

Uredniški odbor / Editorial board

Renata Komić Marn, Tina Košak, Katarina Mohar, Mija Oter Gorenčič, Blaž Resman, Helena Seražin

Mednarodni svetovalni odbor / International advisory board

Günter Brucher (Salzburg), Ana María Fernández García (Oviedo), Hellmut Lorenz (Wien),

Milan Pelc (Zagreb), Sergio Tavano (Gorizia-Trieste), Barbara Wisch (New York)

Lektoriranje / Language editing

Oliver Currie, Darja Gabrovšek Homšak

Prevodi / Translations

Renata Komić Marn, Vesna Krmelj, Franci Lazarini, Andrej Rahten, Polona Vidmar, Barbara Vodopivec

Oblikovna zasnova / Design

Andrej Furlan

Prelom / Layout

Nina Semolič

Naslov uredništva / Editorial office address

Acta historiae artis Slovenica

Novi trg 2, p. p. 306, SI -1001 Ljubljana, Slovenija

ahas@zrc-sazu.si; <https://ojs.zrc-sazu.si/ahas>

Revija je indeksirana v / Journal is indexed in

Scopus, ERIH PLUS, EBSCO Publishing, IBZ, BHA, DOAI

Letna naročnina / Annual subscription: 35 €

Posamezna enojna številka / Single issue: 25 €

Letna naročnina za študente in dijake / Annual subscription students: 25 €

Letna naročnina za tujino in ustanove / Annual subscription outside Slovenia, institutions: 48 €

Naročila sprejema / For orders contact

Založba ZRC

Novi trg 2, p. p. 306, SI-1001, Slovenija

E-pošta / E-mail: zalozba@zrc-sazu.si

AHAS izhaja s podporo Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

AHAS is published with the support of the Slovenian Research and Innovation Agency.

Tisk / Printed by

Naklada / Print run: 400

Revija AHAS je takoj po izidu prosto dostopna pod pogoji licence CC BY.

To ne velja za slikovno gradivo, označeno z znakom © in imenom lastnika avtorskih pravic.

AHAS Journal is freely available immediately upon publication under the terms of the CC BY licence.

This does not apply to images marked with the © symbol and the name of the copyright holder.

Utrjevanje meščanstva na Slovenskem konec 19. in v začetku 20. stoletja ob primeru družine Oblak z Vrhnike

Prispevek družine Oblak k umetnostnemu naročništvu

Barbara Vodopivec

Dr. Barbara Vodopivec, ZRC SAZU, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta,
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana, barbara.vodopivec@zrc-sazu.si, ORCID ID: 0000-0001-8191-9948

Izvleček

Utrjevanje meščanstva na Slovenskem konec 19. in v začetku 20. stoletja ob primeru družine Oblak z Vrhnike. Prispevek družine Oblak k umetnostnemu naročništvu.

1.01 Izvirni znanstveni članek

Prispevek na primeru družine Oblak z Vrhnike osvetljuje določene elemente utrjevanja meščanstva na Slovenskem konec 19. in v začetku 20. stoletja, kot so gimnazijska in univerzitetna izobrazba, ustrezna zaposlitev, življenjski slog in medsebojne sorodstvene povezave. Pri tem še posebej izpostavlja življenjsko pot sodnika Augustina Oblaka (1867–1935). Na ta način prispevek pogloblja razumevanje sloja, ki je sooblikoval urbanistično, arhitekturno in umetnostno podobo takratnega prostora. Družina Oblak je bila sorodstveno povezana z močnimi družinami na Vrhniki, v Logatcu in Škofji Loki, kar omogoča vpogled v življenje meščanstva na prelomu stoletja ne le v središčih, kot je bila Ljubljana, ampak tudi v manjših krajih na Slovenskem. Vidne osebnosti gospodarskega, intelektualnega, kulturnega in družbenopolitičnega življenja iz teh družin so prispevale tudi k umetnostnemu naročništvu, kar je v prispevku, v katerem se prepletata pristopa biografskega raziskovanja in zgodovinopisja, ilustrirano z izbranimi primeri.

Ključne besede: meščanstvo na Slovenskem, umetnostno naročništvo, družina Oblak, Vrhnika, Logatec, Augustin Oblak, klasična gimnazija v Ljubljani, Univerza na Dunaju

Abstract

The Consolidation of the Middle Class in Slovenia in the Late Nineteenth and Early Twentieth Century: Art Commissioning by the Oblak Family from Vrhnika

1.01 Original scientific article

Using the example of the Oblak family from Vrhnika, this article sheds light on certain elements that facilitated the consolidation of the middle class in Slovenia at the end of the nineteenth century and in the early twentieth century, such as grammar-school and university education, suitable employment, lifestyle and family relationships. By focusing primarily on the life of judge Augustin Oblak (1867–1935), it contributes to our understanding of the social stratum that helped shape the urban, architectural, and art-historical concept of space in the period concerned. The Oblaks had ties with influential families in Vrhnika, Logatec, and Škofja Loka, and studying them can provide an insight into the life of the middle class at the turn of the century not only in major centres such as Ljubljana, but also in smaller places throughout Slovenia. Holding prominent positions in economic, cultural, and sociopolitical life, individual members of these families also commissioned art, which is studied in this article through using both biographical and historiographical approaches illustrated by selected examples.

Keywords: middle class in Slovenia, art commissioning, Oblak family, Vrhnika, Logatec, Augustin Oblak, Latin Grammar School in Ljubljana, University of Vienna

Uvod

Gimnazijska in študijska leta ter karierna pot pravnika in sodnika Augustina Oblaka (1867–1935, sl. 1) omogočajo razumevanje dejavnikov, ki so posameznikom iz vaških okolij in periferije Avstro-Ogrske omogočili postati ter se nato uveljaviti kot del meščanstva. Njegova pot ne bi bila mogoča brez podpore in trdnih povezav kmečke družine Oblak z vplivnimi družinami in osebnostmi v lokalnem okolju, iz katerega je izhajal. Poglobljena obravnava življenja Oblakov z Vrhnike in z njimi sorodstveno povezanih družin ponuja dodaten uvid v utrjevanje meščanstva na Slovenskem konec 19. in v začetku 20. stoletja tudi v manjših krajih takratne monarhije ter v prispevek tega sloja tudi, kot izpostavljamo v nadaljevanju, na področju umetnostnega naročništva.

Augustin Oblak se je šolal ob koncu dinamičnega dolgega 19. stoletja, za katero je britanski zgodovinar Eric Hobsbawm zapisal: »Spremembra je drugo ime za 19. stoletje«. ¹ Ena od njih je bila dokončna družbenopolitična, gospodarska in kulturna uveljavitev meščanstva, ki je v zgodovini pisju dobro obdelana tematika. ² Čeprav je neredko obravnavano kot raznolika skupina, ki jo je celo lažje definirati na podlagi tega, kar jo loči od drugih slojev, kot pa na podlagi tega, kar jo povezuje, ³ mu je mogoče pripisati skupne vrednote, prepoznaven način življenja in značilno bivanjsko kulturo. Z vidika družbenega razvoja je njegova pomembna značilnost socialna mobilnost. To pomeni, da si je bilo meščanski status, za razliko od plemiškega, ki je bilo dolgo pogojeno zgolj z rojstvom, mogoče prislužiti, in sicer bodisi z bogastvom ali izobrazbo, pogosto pa tudi v prepletu obojega. Nemški zgodovinar Jürgen Kocka je meščanstvo na podlagi socialne mobilnosti razdelil na meščanstvo po premoženju (*Wirtschaftsbürgertum*) in meščanstvo po izobrazbi (*Bildungsbürgertum*) ter ga tako opredeljenega umestil predvsem v prostor celinske Evrope. ⁴ Pri tem ni šlo za strogo ločeni skupini in prehodnost med njima je bila večplasten in dinamičen proces. Za takšno mobilnost pa so morali biti vzpostavljeni določeni pogoji, med njimi ustrezna izobrazba, in to ne katerakoli, pač pa izobrazba na gimnazijah in univerzah. To razsežnost osvetljuje tu predstavljena biografska študija. Posebnost življenjske poti Augustina Oblaka je tudi v tem, da je vse svoje življenje služboval kot sodnik v Bosni in Hercegovini. Tako je sodil v sloj avstro-ogrskih državnih uradnikov, ki niso bili le nosilci transformacije te regije po okupaciji in aneksiji, ampak so tu gojili tudi meščanski način življenja in s tem svojevrstno identiteto v etnično in versko raznolikem okolju. Augustin si je prizadeval, da se je šolalo vseh šest njegovih otrok, tudi tri dekleta, kar na začetku 20. stoletja v Bosni in Hercegovini nikakor ni bilo samoumevno. Njegovi predniki in potomci so na različne načine pomembno prispevali k družbenemu razvoju na ozemlju nekdanje monarhije in Jugoslavije, ⁵ med njimi pa najdemo posameznike, ki so bili bodisi umetnostni naročniki ali pa so pri umetnostnih projektih sodelovali kot ustvarjalci in izvajalci.

¹ Hobsbawm, *The Age of Empire*, 26.

² Prim. Hobsbawm, *The Age of Empire*, 170–73; Kocka in Mitchell, *Bourgeois Society*, 3–32; Hobsbawm in Ranger, *The Invention*, 263–307; Ovsec, "O meščanstvu;" Faber, "Meščanska doba," 473, 507–08; Holz, "Nekaj utrinkov;" Kramberger, "O meščanski morali;" 1; Studen, "Zapis o bivanjskih;" Valenčič, *Vzgoja in omika*; Vodopivec, *O gospodarskih in socialnih nazorih*; Vilfan, "Meščanstvo;" Zupančič, "Trije stavbni tipi."

³ Kocka in Mitchell, *Bourgeois Society*, 4.

⁴ Kocka in Mitchell, *Bourgeois Society*, 21–24.

⁵ Več o tem: Vodopivec, "O vlogi in pomenu."

1. Augustin Oblak, ok. 1892
(© Zasebni arhiv družine Mihevc, Logatec)

2. Marija Jelovšek, roj. Jelovšek (1783–1833),
stara mama Kralovška (© Zasebni arhiv družine
Mihevc, Logatec)

Družina Oblak z Vrhnike

Augustin Oblak se je rodil kot peti od osmih otrok 3. septembra 1867 na Vrhniki.⁶ Oblaki so bili tesno prepleteni z močno družino Jelovškov, ki se je kot lastnica opekarne že ukvarjala z zgodnjimi oblikami industrijske proizvodnje. Vrhniški Jelovški so bili med najstarejšimi in hkrati najuglednejšimi in najpremožnejšimi kmečkimi rodovi na Vrhniki. Okoli leta 1700 so ob potoku na Vasi zgradili mogočno hišo, o kateri je Ivan Cankar zapisal, da je »zakleti graščini podobna«.⁷ Domačijo Oblakov na Vrhniki, ki jo domačini imenujejo Kralovše, je leta 1826 na dražbi kupil Augustinov praded Anton Jelovšek (1782–1834).⁸ Leta 1802 se je poročil z Marijo Jelovšek (1783–1833,

⁶ Več o družini Augustina Oblaka na Vrhniki in sorodstvenih povezavah: Vodopivec in Vodopivec, »Iz Kralovš«.

⁷ Kermavnar, »Vrhniški Jelovški.« Hiša je bila leta 2018 porušena.

⁸ *Stammbaum*, 6. maj 1878, z dopolnitvami 9. december 1908, rokopis, Zasebni arhiv družine Verbič (SI ZAV). V družinskem drevesu so navedeni Antonova starša Josef Jelovšek (1745–1793) in Maria Gazarolli (1759–1783), ki sta se poročila leta 1779, stara starša Georg Jelovšek (1702–1791) in Maria Erlach (1716–1786) ter Mariin oče Jakob Erlach, ki je bil rojen leta 1652 v Ratečah. Vpisan je tudi Jakobov sin Thomas Erlach, s pripisom »Stifter«, torej ustanovitelj. Verjetno gre za ustanovitelja štipendijskega sklada, ki ga omenja vpisnica Augustina Oblaka na Univerzo na Dunaju, in sicer, da je prejemal štipendijo Thomasa Erlacha, ki jo je podeljevala Deželna vlada za Kranjsko. Štipendija je navedena tudi v Cindrič, *Študenti s Kranjske*, 212.

sl. 2), s katero sta v tem letu dobila hčer Marijo (1802–1887). Nanjo je oče leta 1832 prepisal kmetijo Kralovše,⁹ Marija pa se je nato še istega leta poročila z Jernejem Oblakom st. (1808–1839), Augustinovim dedom. Imela sta šest otrok, med njimi Jerneja Oblaka ml. (1837–1875), Augustinovega očeta, ki je kasneje prevzel kmetijo. Ena od hčera Marije in Jerneja Oblaka st., Marija Oblak (1834–1899), Augustinova teta, se je poročila z Ignacem Markusom Jelovškom (1815–1887). Ignac je po očetu prevzel Jelovškovo posestvo in posel, v tem času pa je opekarna doživela razcvet.¹⁰ Hčerka Marije in Ignaca Markusa Valentina, Augustinova sestrična, se je leta 1884 poročila z Gabrielom Jelovškom (1858–1927), zaslužnim vrhniškim županom in deželnim poslancem. Antonova druga hčerka Urša Jelovšek, Augustinova stara teta, se je poročila v družino Lenassi, iz katere je prihajal tudi Peter Lenassi, kasneje eden od Augustinovih skrbnikov v času njegovega študija na Dunaju. Tesna prepletenost Oblakov in Jelovškov je izpričana tudi v virih: »[...] od Jelovškovih gre ena na Kralovše, s Kralovš gre zopet druga k Jelovšku, pri Jelovških pa je bila opekarna.«¹¹ Položaj Jelovškov na Vrhniki, povezanih tudi z družino Pollak, ki je na Vrhniki začela s proizvodnjo usnja, ter z novomeško plemiško družino von Fichtenau, ki je izvirala iz istega vrhniškega rodu, simbolizira tudi družinski mavzolej na vrhniškem pokopališču. Zgrajen konec 19. stoletja »v obliki neorenesančnega paviljona s kvadratno tlorisno ploskvijo, velikimi arkadnimi odprtinami na treh straneh in trikotnimi strešnimi čeli na vseh štirih fasadah« dominira na zahodnem koncu pokopališča.¹² Augustin je v času odraščanja poznal svoje ugledne sorodnike, kar je nedvomno pozitivno vplivalo na njegov željo po izobrazbi in uveljavitvi.

Jernej Oblak ml. se je leta 1860 poročil z Ano Dolenc (1842–1924) iz premožne škofjeloške družine gostincev, ki je bila sorodstveno povezana z družino Potočnik s Španove domačije na Suhi pri Škofji Loki. Anina stara teta Marija Svetina, roj. Potočnik, se v virih omenja kot »Stifterin«, torej ustanoviteljica štipendije, do katere so bili upravičeni njeni moški sorodniki. Da bi dokazali sorodstvene povezave z Marijo Svetino, so bili izdelani rodovniki, ki jih še danes hrani družina Verbič z Vrhnike (sl. 3). Na teh listinah je mogoče slediti rodbinskim povezavam, ki segajo preko Dolencev vse do Augustina Oblaka in njegovih sinov. Ta povezava kaže na pomen finančne pomoči širše družine pri šolanju otrok.

Augustin Oblak

Augustin je štiri leta osnovne šole obiskoval na Vrhniki, nato pa v letih od 1879 do 1887 Višjo gimnazijo v Ljubljani (*k. k. Obergymnasiums zu Laibach*) in junija 1887 maturiral.

Podrobna analiza predmetnika in profesorjev na gimnaziji, ki jo je obiskoval, osvetljuje vsebine in strokovnjake, ki so vplivali na intelektualno zaledje mladih izobražencev¹³ in bodoče intelektualne elite, pa tudi razmerje med nemščino in slovenščino v gimnazijah na Slovenskem konec 19. stoletja. Fantje so v prvem letniku gimnazije, v kateri je bil učni jezik nemščina,¹⁴

⁹ Janez Verbič, *Kralovše*, transkript rokopisa, opremljen z opombami Polone Verbič z dne 24. februarja 2022, SI ZAV.

¹⁰ Pivk, "Vrhniške opekarne," 201.

¹¹ Janez Verbič, *Kralovše*, transkript rokopisa, opremljen z opombami Polone Verbič z dne 24. februarja 2022, SI ZAV.

¹² Kermavnar, "Vrhniški Jelovški." Gl. tudi Sapač, "Katalog," 661.

¹³ Gl. npr. Vodopivec, *O gospodarskih in socialnih nazorih*, 171–76.

¹⁴ O uvedbi slovenščine kot učnega jezika v gimnazijah gl. Ciperle, "Gimnazija," 214.

3. Rodovnik rodbine Potočnik iz Škofje Loke
 (© Zasebni arhiv družine Verbič, Vrhnika)

4. Skladatelj, dirigent in učitelj petja na klasični gimnaziji v Ljubljani
Anton Förster (1837–1926)
(Wikimedia Commons)

poslušali latinščino, nemščino, slovenščino, geografijo in zgodovino, matematiko, naravoslovje in verouk. Največ ur tedensko je bilo namenjenih latinščini (osem ur) in nemščini (štiri ure), slovenščine pa so imeli po tri ure na teden. Takšno razmerje med jeziki je ostalo razmeroma nespremenjeno do konca gimnazije, pri čemer so imeli od tretjega razreda dalje tudi po pet oziroma štiri ure grščine tedensko. Augustinov razrednik je bil do petega razreda profesor Matej Vodušek, ki je svoj razred poučeval latinščino, grščino, matematiko in slovenščino. Neobvezni predmeti v prvem letniku so bili risanje, petje in gimnastika, pri čemer velja izpostaviti učitelja petja, ki je bil znameniti slovenski skladatelj in dirigent češkega rodu Anton Förster (1837–1926, sl. 4).

Velika večina dijakov v Augustinovem razredu je bila s Kranjske, največ iz Ljubljane, nato z Gorenjske, Notranjske in Dolenjske. Z Vrhnike sta bila dva, poleg Augustina še Valentin Slavc, ki pa je prvi razred zaključil s popravnim izpitom. Dva sošolca sta bila iz ogrske polovice monarhije, eden pa iz tujine, vendar statistika ne navaja, od kod. Tako je z minimalnimi odstopanji ostalo vse do konca šolanja, kar kaže na široko zaledje ljubljanske gimnazije. V tretjem razredu so dijaki dobili nova predmeta grščino in fiziko, med neobveznimi vsebinami pa so lahko izbrali še kaligrafijo in kmetijstvo. Fantje so v četrtem razredu dobili še dva izbirna predmeta, in sicer francoščino in italijanščino. V petem razredu je Augustinov razred dobil novega razrednika, profesorja Antona Bartela, ki je poučeval latinščino in grščino. V tem razredu so si dijaki kot neobvezno vsebino lahko izbrali stenografijo. V šestem razredu v predmetniku ni bilo novosti. Med profesorji to leto najdemo slovenskega politika in zgodovinarja Frana Šukljeta (1849–1935, sl. 5), ki je Augustina učil zgodovino. Prof. Šuklje je bil v času študija na Dunaju leta 1871 Knafljev štipendist, tako kot kasneje Augustin. V sedmem razredu so fantje dobili predmet propedeutiko (uvod v študij znanosti), kar je bila že povsem neposredna priprava na študij. Tega leta je bilo med aprobiranimi maturanti nekaj zvenceh imen klasične gimnazije, med njimi umetnostni in glasbeni zgodovinar Josip Mantuani (1860–1933), pesnik, pisatelj in dramatik Fran Milčinski (1867–1932) in duhovnik Andrej Plečnik (1886–1931), brat arhitekta Jožeta Plečnika.¹⁵

V osmem razredu je Augustinov razred ponovno menjal razrednika. To je bil sprva Michael Werner, profesor fizike, nato pa ga je zaradi bolezni v drugem semestru zamenjal Friderik Žakelj, ki je učil latinščino. Leta 1886 je Augustinov razred opravljal maturo, a njega ni bilo med maturanti. Morda je bilo to leto še posebej zahtevno zaradi epidemije, saj je, kot smo videli, zbolel prvotni razrednik osmega razreda. Pri Augustinu pa v seznamu dijakov najdemo navedbo *Krankheitshalber ungeprüft*, kar pomeni, da je bil zaradi bolezni neocenjen. Osmi razred je moral zato ponavljati in je maturo opravljal naslednje leto. Ko je Augustin leta 1887 drugič obiskoval osmi razred, je bil njegov razrednik Vincenc Borštner, profesor matematike.¹⁶ Grščino ga je učil jezikoslovec in slovaropisec

¹⁵ *Jahresbericht* (1885), 81.

¹⁶ Podatki o pouku, profesorjih in statistični podatki so povzeti iz šolskih poročil: *Jahresbericht* (1879), 30–32; *Jahresbericht* (1880), 41–44; *Jahresbericht* (1881), 47–48, 50; *Jahresbericht* (1882), 35–36, 39; *Jahresbericht* (1883),

5. Politik, zgodovinar in učitelj zgodovine na klasični gimnaziji v Ljubljani dr. Fran Šuklje (1849–1935)
(Wikimedia Commons)

Maks Pleteršnik (1840–1923), med sošolci pa najdemo umetnostnega zgodovinarja, zgodovinarja in leposlovca Viktorja Stesko (1868–1946).¹⁷

Matura je na klasični gimnaziji potekala maja in junija, dijaki pa so morali opraviti prevod iz latinščine, nemščine in grščine, napisati nemški in slovenski esej in rešiti tri računske naloge iz matematike. Augustin Oblak je bil skupaj s še 45 drugimi maturanti aprobeiran leta 1888 in zapis o tem se glasi: *Oblak Augustin Ober-Lai-bach, 1867, 1879-87 JUS*. To pomeni, da je Augustin, rojen leta 1867, ki je gimnazijo obiskoval v letih 1879–1887, maturiral in vpisal študij prava. V tem letu je pravo poleg Augustina vpisalo še enajst njegovih sošolcev. Sicer pa jih je največ nadaljevalo šolanje na študiju teologije, pa tudi medicine in filologije.¹⁸

Augustin Oblak se je vpisal na študij prava na Dunaju v zimskem semestru 1887/88 in študiral osem semestrov, torej do konca poletnega semestra 1891.¹⁹ Med letoma 1848 in 1918 je na Dunaju študiralo 1897 študentov s Kranjske, od tega jih je kar 63,7 % študiralo pravo:²⁰ »[...]

dunajska univerza je pomagala ustvarjati [...] slovensko meščansko in kulturno elito [...]»²¹

V letu, ko se je na univerzo vpisal Augustin, je tam študiralo pravo 16 študentov z Vrhnike.²² Med vsemi študenti dunajske univerze v obdobju 1848–1918 pa je bilo Vrhnčanov 46, kar je 2,6 % vseh študentov s Kranjske.²³ Augustin je študij zaključil štiri leta kasneje in se v knjigo absolventov vpisal 7. marca 1891.²⁴

29–30, 34; *Jahresbericht* (1884), 61–62, 66–67; *Jahresbericht* (1885), 49–50, 55; *Jahresbericht* (1886), 27–28, 34; *Jahresbericht* (1887), 21–23, 28.

¹⁷ *Jahresbericht* (1887), 55.

¹⁸ *Jahresbericht* (1887), 43–44.

¹⁹ Nationale (Inskriptionsformulare) und Studienkataloge (neuere Form) der Juridischen Fakultät – Zeitraum WS 1850/51 bis WS 1920/21; Nationale (Inskriptionsformulare) und Studienkataloge (neuere Form) der Juridischen Fakultät, 1850 (ca.) – 1968 (ca.) (Serie), WS 1887/88, Buchstaben L–R; SS 1888, Buchstaben J–P; WS 1888/89, Buchstaben L–R; SS 1889, Buchstaben L–R; WS 1889/90, Buchstaben L–R; SS 1990, Buchstaben L–R; WS 1990/91, Buchstaben L–R; SS 1991, Buchstaben L–R (b. d.), Universitätsarchiv Wien (AT UAW). Vpisnice (*Nationale*), ki jih je dunajska univerza uvedla v študijskem letu 1866/67 in pomenijo lastnoročno izpolnjene in podpisane vpisne liste (*Inscriptionsblatt*), študent pa jih je moral izpolniti ob vsakem vpisu v nov semester, so ključni vir za pridobitev podatkov o posameznem študentu. Več o tem viru: Cindrič, *Študenti s Kranjske*, 38–41.

²⁰ Cindrič, *Študenti s Kranjske*, 229.

²¹ Smolej, *Kaj večega poskusiti*, 17. Položaj študentov s Kranjske na Dunaju je bil v zgodovino pisju že obravnavana tematika. Več o slovenskih študentih na Dunaju in dunajski univerzi: Cindrič, *Študenti s Kranjske*; Vodopivec, *Luka Knafelj*; Levstek, *Knafljeva ustanova*; Nečak et al., *Zgodovina Filozofske fakultete*.

²² Cindrič, *Študenti s Kranjske*, 86.

²³ Cindrič, *Študenti s Kranjske*, 129.

²⁴ Protokoll der Absolutorien und Abgangszeugnisse, 1850–1923, Band: 19. oktober 1889 – 17. julij 1893; Juristische Rigorosenprotokolle, 1888–1913; Promotions- und Sponsionsprotokolle der Universität Wien, 1762–1997 (Serie), AT UAW; Gantar Godina, "Slovenski doktorji," 451–55.

Augustin je bil v prvem letniku študija enoletni vojaški prostovoljec in je bival v vojašnici, ki jo navaja kot »*Rudolfkaserne*« in stoji v dunajskem 9. okrožju Alsergrund.²⁵ Z reformami avstrijske vojske je bila leta 1867/1868 uvedena možnost enoletnega prostovoljnega služenja vojaškega roka kot ugodnost, ki so jo lahko izbrali izobraženci; ti so tako namesto treh let služili le eno: »Z uvedbo enoletnega služenja je država želela izpopolniti rezervni častniški sestav in pritegniti čim več rekrutov iz vrst meščanstva (pomeščanjenje vojaškega stanu).«²⁶ Po enoletnem služenju so morali prostovoljci opraviti častniški izpit in so bili razvrščeni v rezervni sestav. Takšen rang je v tistem času imelo npr. tudi kar nekaj profesorjev na ljubljanski gimnaziji. Pravico do takšnega služenja vojaškega roka so imeli vsi redno vpisani študenti do 24. leta starosti. Enoletni vojaški rok je služilo več kot 50 % študentov dunajske univerze. Med študenti s Kranjske, ki so vojaški rok služili na ta način, jih je tri četrtine študiralo pravo.²⁷

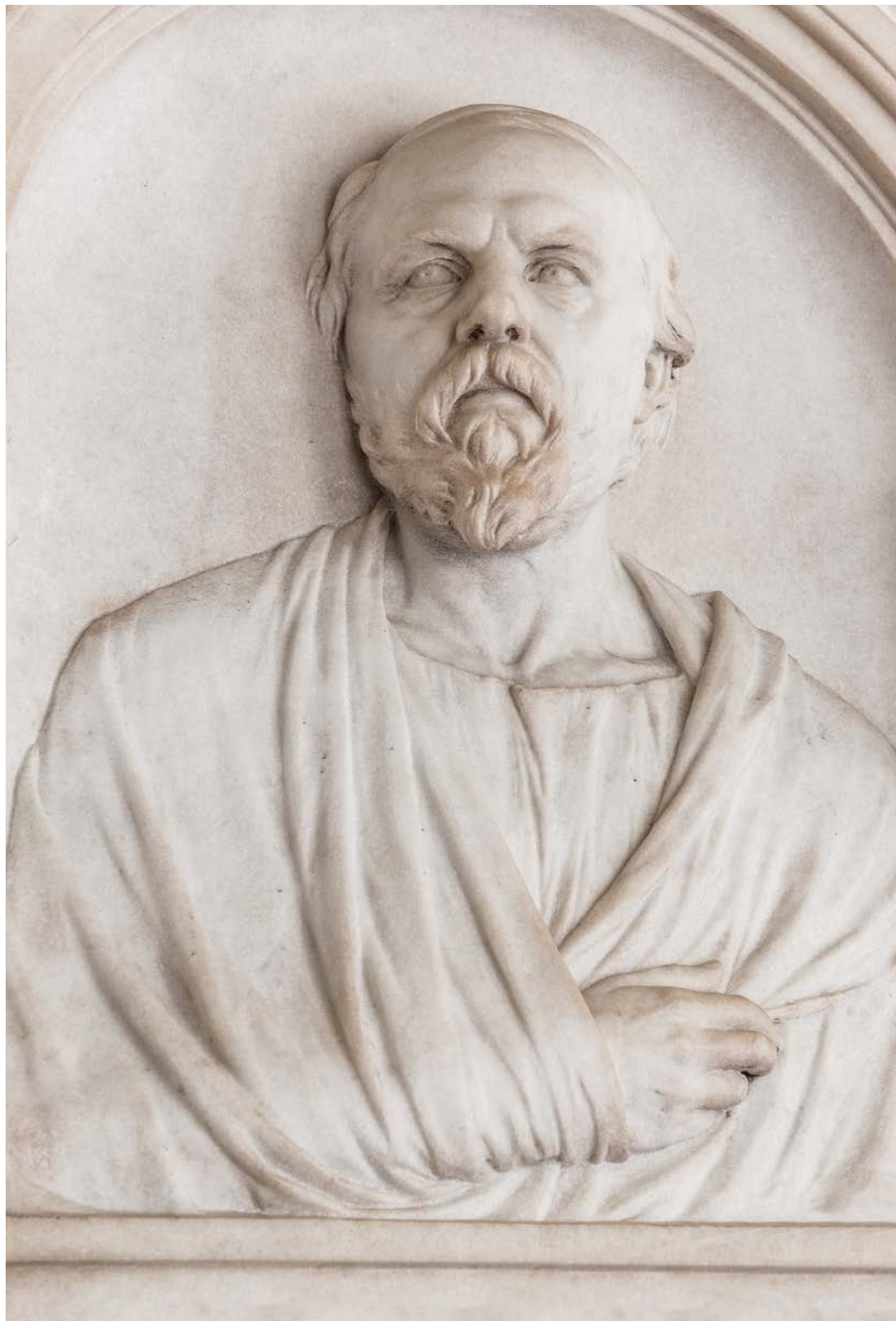
Seznam predavanj in profesorjev, ki jih je študent nameraval poslušati v posameznem semestru in so navedeni na vpisnici, je dragocen vir za razbiranje intelektualnega obzorja študenta. V prvem letniku študija je Augustin poslušal predmete o zgodovini in ustanovah rimskega prava, o nemškem pravu in pravni zgodovini ter pandekte iz občega in družinskega prava. Na filozofski fakulteti je v tem letu poslušal predmet Avstrijska zgodovina. Rimsko pravo mu je predaval dr. Gustav Demelius (1831–1891, sl. 6), filolog, jurist in v svojem času eden največjih strokovnjakov za rimsko pravo. Nemško pravo in pravno zgodovino je predaval dr. Heinrich Schuster (1847–1906), zgodovinar in pravnik, ki se je ukvarjal tudi z glasbo. Predavala sta mu tudi znameniti pravnik dr. Adolf Exner (1841–1894) in strokovnjak za cerkveno pravo dr. Friedrich Maassen (1823–1900). V drugem letniku je Augustin vpisal nemško zasebno pravo, rimsko dedno pravo, rimsko civilno pravo, vaje iz eksegeze rimskih pravnih virov, cerkveno pravo, seminar iz razlage *leges barbarorum* in virov, pandekte iz obligacijskega prava in stvarnega prava, cerkveno pravo, nemško pravo in pravno zgodovino, pravno metodologijo ter filozofijo na filozofski fakulteti. Impresivni zbirki profesorjev so se pridružili pravnik dr. Franz Hofmann (1845–1897), dr. Gustav Hanausek (1855–1927), pravnik in pravni zgodovinar dr. Heinrich Siegel (1830–1899) in dr. Johann Adolph Tomaschek (1822–1898). V tretjem letniku se je Augustin posvečal predmetom, ki so obravnavali avstrijsko korporativno pravo, nacionalno gospodarstvo, avstrijsko stvarno, družinsko in dedno pravo, avstrijsko obligacijsko in kazensko pravo, finance ter na filozofski fakulteti slovnico poljskega jezika na podlagi staroslovanščine. V tem letniku so bili novi predavatelji strokovnjak za kazensko pravo dr. Heinrich Lammasch (1853–1920), ekonomist dr. Karl Menger (1840–1921) in strokovnjak za civilno pravo dr. Leopold Pfaff (1837–1914). V četrtem letniku je Oblak vpisal predmete o upravi in upravnem pravu, gospodarskem pravu, avstrijskem kazenskem procesnem pravu, statistiko in mednarodno pravo. Profesorji, ki so mu predavali le v četrtem letniku, so bili strokovnjak za gospodarsko pravo dr. August v. Miaskowski (1838–1899), strokovnjak za civilno pravo vitez dr. Emil Schrutka v. Rechtenstamm (1852–1918), strokovnjak za statistiko in gospodarsko zgodovino ter politik dr. Theodor v. Inama-Sternegg (1843–1908), pravnik dr. Anton Menger (1841–1906) in pravni strokovnjak dr. Leo Strisower (1857–1931).

Iz Augustinove študijske dokumentacije izvemo, da je širša družina za šolanje fanta, ki je že zgodaj pokazal nadarjenost za učenje, stopila skupaj. Štipendijo iz sklada Svetine je verjetno prejemal

²⁵ Gre za vojašnico v dunajskem 9. okrožju. Od izgradnje leta 1865 se je imenovala Kronprinz-Rudolf-Kaserne, tudi Rossauer Kaserne, od leta 2020 pa se uradno imenuje Rossauer Kaserne Bernardis-Schmid in je sedež avstrijskega zveznega ministrstva za obrambo. Povzeto po "Rossauer Kaserne."

²⁶ Cindrič, *Študenti s Kranjske*, 237.

²⁷ Cindrič, *Študenti s Kranjske*, 238–41.

6. Pravnik in profesor na pravni fakulteti Univerze na Dunaju
dr. Gustav Demelius (1893–1987) (Wikimedia Commons)

že v času osnovnega šolanja. V gimnaziji in v prvih letnikih univerze je prejemal štipendijo Thomasa Erlacha, ki jo je podeljevala Deželna vlada za Kranjsko in ki jo je prejemal kot Erlachov sorodnik.²⁸ To štipendijo sta v obdobju 1848–1918 prejemale le dva študenta, eden od njiju je bil Augustin.²⁹ Ker mu je zgodaj umrl oče, je bil njegov skrbnik v prvem letniku študija na Dunaju sprva njegov stric po mamini strani Oroslav (Georg oziroma Jurij; 1853–1927), nato pa do njegove polnoletnosti že omenjeni posestnik Peter Lenassi.³⁰ Nenazadnje tudi oče Jernej ml. družine ni pustil povsem brez sredstev; pred smrtjo je sestavil oporoko v lepi in pravilni nemščini, čeprav ni bil visoko šolan,³¹ v kateri je vsakemu otroku zapustil določena sredstva. Augustin je odprto glavo podedoval tako po očetu kot tudi po mami, ki je leta 1855 z odliko končala trirazredno šolo pri uršulinkah v Škofji Loki (*Mädchen industrial Hauptschule bei den Ursulinerinnen zu Lack*),³² kar v tistem času nikakor ni bilo samoumevno. Povezano je s tem, da je bila Ana, kot že povedano, iz premožne škofjeloške družine, ki je otrokom lahko omogočila izobrazbo. V četrtem letniku, v študijskem letu 1889/90, je Augustin pridobil Knafljevo štipendijo v višini 240 goldinarjev. To štipendijo je podeljeval akademski senat dunajske univerze in je veljala za prestižno.³³ V obdobju 1848–1918 jo je prejelo 510 študentov s Kranjske, kar predstavlja 20 % vseh študentov s Kranjske. Največ jih je štipendijo prejelo na pravni fakulteti, in sicer so bili to pretežno študentje iz vaških okolij. Pomemben podatek je, da je bila štipendijska vsota tako visoka, da je pokrila do 90 % študentovih življenjskih stroškov na Dunaju. Ti so bili povezani s študijem (vpisnina, takse, pristojbine, šolnina, študijska literatura), stroški bivanja, hrano, potnimi stroški in družabnim življenjem.³⁴

Augustin je na Dunaju 12. oktobra 1889 opravil državni izpit, 10. julija 1894 pa še pravniški državni izpit v Pragi. S tem je izpolnil pogoje za opravljanje sodniškega poklica in bil že aprila 1895 imenovan na svoje prvo državno delovno mesto v Mostarju.³⁵ Postal je državni uradnik in kot tak je v družbi užival veliko spoštovanje: »Državno priznana izobrazba in usposobljenost, zagotovljeni, čeprav ne nujno dobro plačani položaji, bližina oblasti in s tem povezan vpliv, zavest o služenju javnemu dobremu in prepričanje, da v primerjavi z vsemi drugimi posamezniki bolje razumejo razmere – to so bile značilnosti javne podobe srednjih in višjih uradnikov.«³⁶

Skoraj 40 let je Augustin nato služboval na različnih položajih v hierarhiji pravnega sistema v različnih krajih Bosne in Hercegovine, od Mostarja, Prnjavora, Brčkega, Ljubuškega, Čajniča, Nevesinja, Livna in Bugojna do Banjaluke. V tem okolju si je ustvaril družino in identiteto, ki

²⁸ Nationale (Inskriptionsformulare) und Studienkataloge (neuere Form) der Juridischen Fakultät, 1850 (ca.) –1968 (ca.), AT UAW.

²⁹ Cindrič, *Študenti s Kranjske*, 212.

³⁰ Augustinus Oblak, WS 1888/89, Nationale (Inskriptionsformulare) und Studienkataloge (neuere Form) der Juridischen Fakultät, AT UAW.

³¹ Janez Verbič, *Kralovše*, transkript rokopisa, opremljen z opombami Polone Verbič z dne 24. februarja 2022, SI ZAV. Pisec rokopisa je dejstvo, da je Jernej Oblak pisal v pravilni nemščini, še posebej izpostavil.

³² Janez Verbič, *Kralovše*, transkript rokopisa, opremljen z opombami Polone Verbič z dne 24. februarja 2022, SI ZAV.

³³ Več o Luki Knaflju in Knafljevih štipendistih: Vodopivec, *Luka Knaflj*; Cindrič, *Študenti s Kranjske*, 218–20.

³⁴ Cindrič, *Študenti s Kranjske*, 211, 218. O valutah in vrednosti valut ter o denarni ureditvi monarhije gl. Štimulak, "Denarna ureditev."

³⁵ Od jeseni 1894 do pomladi 1895 je opravljal prakso kot notarski kandidat, najverjetneje v Gradcu, kjer je 13. julija 1896 opravil še državni izpit. Gl. Personalna mapa sudijske Okružnog suda Banjaluka AUGUSTIN OBLAK (1867, Vrhnika – 1935, Ljubljana), fond 0023, Okružni sud Banjaluka (1878–1945), Material Okružnog suda Banjaluka za period 1914–1920, Arhiv Republike Srpske, Banja Luka.

³⁶ Kocka in Mitchell, *Bourgeois Society*, 28–29. Prevod citata je delo avtorice.

7. Družina Oblak v Banjaluki, 1917. Z leve: Anči, mama Pavla, Vital, Lenko, Neda, Marinka, oče Augustin in Damaz (© Zasebni arhiv družine Doršner, Sarajevo)

sta jo sestavljala sprejemanje večkulturnega okolja in negovanje pripadnosti rodni Vrhniki in slovenskemu okolju (sl. 7). Leta 1900 se je poročil s Pavlo Deisinger (1875–1944), doma iz Škofje Loke, ki je odšla z njim v Bosno in Hercegovino; tam se jima je rodilo vseh šest otrok. Augustin je najdlje služboval v Banjaluki (1913–1934), kjer je postal sodni svetnik. V njegovi karieri je najbolj odmevno sojenje dijakom, ki so delovali proti avstro-ogrski oblasti in so bili povezani z gibanjem Mlada Bosna. V postopku, ki je potekal leta 1915, si je prizadeval, da so dijakom dosodili blažje kazni, kot jih je zahtevalo tožilstvo, zaradi česar si je prislužil opomin tedanje oblasti, a je prav zato po razpadu monarhije tudi v novi državi ohranil visoko mesto na banjaluškem sodišču. Od decembra 1931 do marca 1932 je opravljal delo v. d. predsednika sodišča, nato pa do leta 1934, ko se je upokojil, delo sodnika.³⁷ Po upokojitvi sta se z ženo vrnila v Ljubljano. Umrli je 20. decembra 1935 v Državni bolnici v Ljubljani in je pokopan na Vrhniki.

Prispevek družine Oblak k umetnostni podobi slovenskega prostora

Življenjska pot Augustina Oblaka, zlasti izobraževanje in kariera državnega uradnika, ni le ilustracija poti v meščanstvo, ampak tudi podlaga za razumevanje vzpona in uveljavitve njegovih potomcev na različnih področjih delovanja in ustvarjanja. Prispevali so tudi k umetnostni podobi slovenskega prostora.

³⁷ O službovanju Augustina Oblaka v Bosni in Hercegovini gl. Vodopivec, "O vlogi in pomenu."

8. Spomenik dr. Andreju Gosarju v Logatcu
(© UIFS ZRC SAZU; foto: Andrej Furlan)

9. Stara občinska stavba v Logatcu
(© UIFS ZRC SAZU; foto: Andrej Furlan)

10. Kapela sv. Jožefa, Logatec, zgrajena 1922, povečana 1928
(© UIFS ZRC SAZU; foto: Andrej Furlan)

Najmlajša Augustinova hči Antonija Oblak (1871–1958) se je leta 1894 poročila z »uglednim logaškim kmetom« Ivanom Mihevcem (1860–1941) in se s Kralovš preselila v Logatec na domačijo, ki se ji je reklo Pr' Pogorevc. V zakonu se jima je rodilo deset otrok. Tudi v tej družini so izobrazbi pripisovali velik pomen in so svoje otroke šolali.³⁸ Njuna prvorojenka Antonija (1895–1973) se je poročila s pravnikom, politikom, pedagogom in sociologom dr. Andrejem Gosarjem (1887–1970, sl. 8), ki je pomembno zaznamoval politično življenje na Slovenskem.³⁹ Leta 1994 je bil nasproti župnijske cerkve v Dolnjem Logatcu odkrit bronast doprsni kip dr. Andreju Gosarju. Celostno ureditev je prispeval arh. France Kvaternik, kip pa je delo Alenke Vidrgar. Kamnit podstavek je po Kvaternikovem načrtu izdelala kamnoseška delavnica Oblak iz Logatca.⁴⁰

Druga hči Antonije in Ivana Mihevca, Marija (1905–1988), se je leta 1925 poročila z Gabrielom Oblakom (1895–1961), podjetnikom in dolgoletnim logaškim županom.⁴¹ Družina Gabriela Oblaka se je z Vrhniko v Dolnji Logatec preselila leta 1901 in tu je oče Matevž Oblak začel vzpostavljati tovarno cementnih izdelkov, »[...] sin Gabrijel s sestro Ljudmilo pa je 1922 postavil v sklopu

³⁸ Pot Augustinovih potomcev in družine Mihevc je podrobno opisana v Vodopivec in Vodopivec, "Iz Kralovš."

³⁹ Gašparič in Veber, *Dr. Andrej Gosar*.

⁴⁰ Kermavnar et al., *Upravna enota Logatec*, 185–86.

⁴¹ Babič in Polajnar Frelih, *Gabriel Oblak*, 29.

11. Vila družine Lapajne na Prulah, 1926
(© Zasebni arhiv družine Lapajne, Ljubljana)

žage tovarno pohištva Javor in tako zasnoval mizarsko-pohištveno proizvodnjo (30 mizarjev).⁴² V času županovanja je Gabriel Oblak v Logatcu izvedel tudi nekaj umetnostnih naročil. Dal je zgraditi tedanjo občinsko stavbo (sl. 9),⁴³ kapelico na Brodu ter spomenik padlim v prvi svetovni vojni.⁴⁴ Pri projektu kapelice in spomenika je zaposlil svojega mlajšega brata, takrat še študenta arhitekture Cirila Oblaka (1905–1928). Župan je bil pobudnik odločitve, da so v letih 1929–1930 pri Mačkovem mostu na Brodu v spomin na regulacijska dela na potoku Logaščica sklenili namesto obstoječe kapelice iz prve polovice 18. stoletja postaviti novo kapelico. V okviru Plečnikovega seminarja je načrt zanjo pripravil Boris Kobe, Ciril Oblak pa je gradnjo nadzoroval.⁴⁵ Kapelo sv. Jožefa na križišču Cankarjeve ulice in Notranske ceste je dal v spomin na žrtve v Doberdobo postaviti Jožef Lapuh leta 1922. Na željo župana Gabriela Oblaka so jo leta 1928 preoblikovali v spominsko kapelo v prvi svetovni vojni padlim domačinom (sl. 10). Načrt za povečavo in kamniti pitnik je pod Plečnikovim mentorstvom izdelal Ciril Oblak. Kapeli je bil prizidan arkadni portik iz štirih parov stebrov. V atiki je kamnit medaljon z reliefom sv. Boštjana iz leta 1931, delo Staneta Dremlja. Leta

⁴² Štefančič, *Od obrti*, 26, 34.

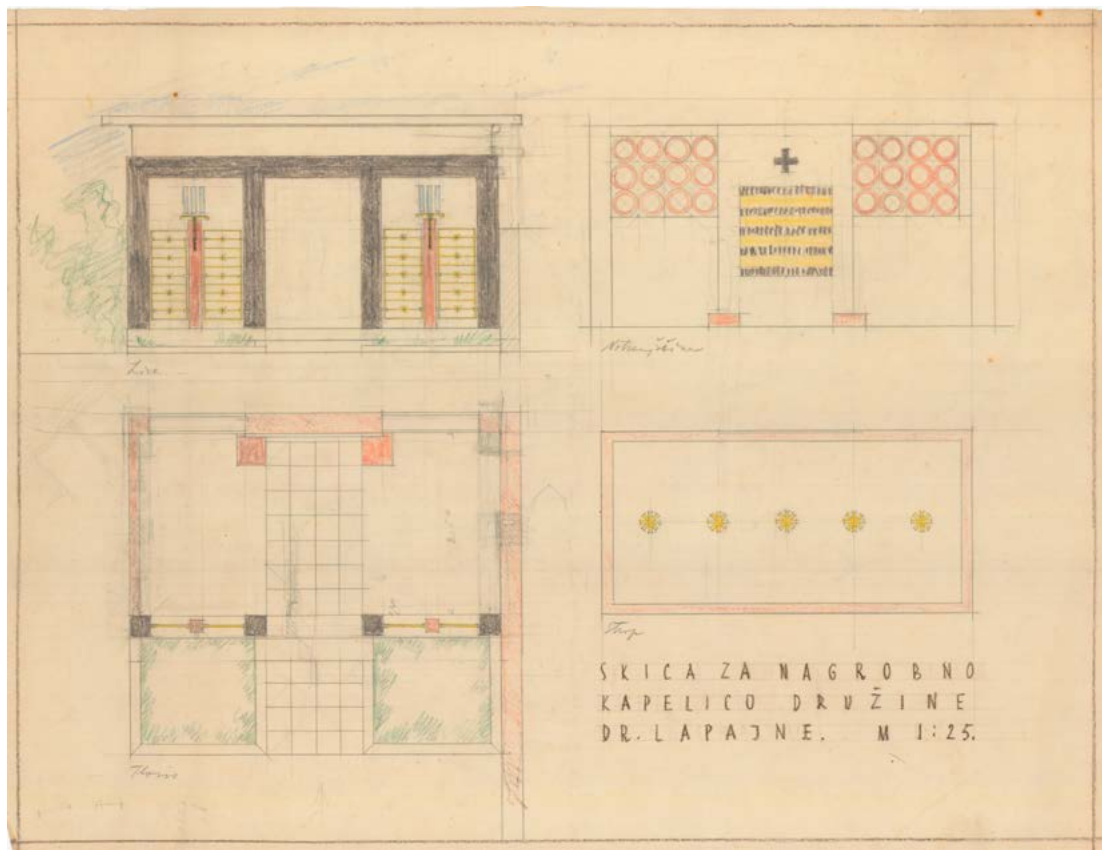
⁴³ Kermavnar et al., *Upravna enota Logatec*, 137. Stavba, danes imenovana stara občina, je bila v tehniki predalčaste gradnje (*Fachwerk*) zgrajena leta 1925.

⁴⁴ Jerina, "Župani v zgodovini."

⁴⁵ Kermavnar et al., *Upravna enota Logatec*, 176.

12. Inženirka Sonja Lapajne Oblak na gradbišču Narodne in univerzitetne knjižnice, ok. 1936 (© Zasebni arhiv družine Lapajne, Ljubljana)

13. Sonja Lapajne Oblak: Načrt za nagrobno kapelico družine Lapajne na pokopališču v Štepanji vasi v Ljubljani (© Zasebni arhiv družine Lapajne, Ljubljana)

2013 je bila kapela obnovljena in rekonstruiran pitnik na začetku portika z napisom *Ne pozabite!*. Po Oblakovi predlogi je bil rekonstruiran tudi medeninast lesteneč v notranjosti kapele. Posvetitev kapele je potekala v nedeljo, 4. novembra 1928, en teden pred deseto obletnico konca prve svetovne vojne. Toda projektant Ciril Oblak posvetitve ni dočakal, saj je med gradnjo kapele zbolel in umrl.⁴⁶

Augustinova snaha Sonja Lapajne Oblak (1906–1993) je bila rojena v premožni meščanski družini zdravnika dr. Živka Lapajneteta. Zakonca Lapajne sta investirala v izgradnjo nove vile z vrtom na Prulah, kamor se je družina vselila leta 1926 (sl. 11). Sonja Lapajne Oblak je leta 1932 diplomirala iz gradbeništva na takratni Tehniški fakulteti v Ljubljani in s tem postala prva diplomirana gradbenica in urbanistka v Sloveniji.⁴⁷ V letih 1934–1943 je za Tehnični oddelek Kraljeve banske uprave Dravske banovine v Ljubljani izdelovala statične elaborate za železobetonske konstrukcije zgradb, ki jih je gradila takratna država, in nadzirala njihovo gradnjo. Tako je sodelovala z najvidnejšimi arhitekti tistega časa, med njimi so Jože Plečnik (sl. 12), Emil Navinšek, Vinko Glanz in Edvard Ravnikar. Med drugim je izračunala statiko stavbe bežigradske gimnazije s pionir-

⁴⁶ Več o kapelici: Babič in Polajnar Frelj, *Gabriel Oblak*, 132–33; Komar, "Arhitekt Jože Plečnik;" Kermavnar, "Litoželezna pitnika;" Kermavnar et al., *Upravna enota Logatec*, 172.

⁴⁷ Zupančič, *Ljubljanska inženirska*, 76, 87; Vodopivec, "Pionirke gradbeništva."

*14. Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana, detajl fasade,
obložene z vrhniško opeko (© Damjan Prelovšek)*

sko in inovativno brezkoridorno zasnovu tudi v mednarodnem merilu,⁴⁸ Narodne in univerzitetne knjižnice⁴⁹ (sl. 13) in Moderne galerije,⁵⁰ načrtovala pa je tudi nagrobno kapelico družine Lapajne na pokopališču v Štepanji vasi v Ljubljani, pri čemer se je zgledovala po Narodni in univerzitetni knjižnici (sl. 14). Leta 1940 se je poročila z Augustinovim sinom, sodnikom Vitalom Oblakom (1903–1944). Po vojni je bila na vodilnih mestih gradbenih podjetij v Jugoslaviji (Novi Beograd, Gradis) in v slovenskih projektivnih in urbanističnih ustanovah. Med drugim je v petdesetih letih preteklega stoletja sodelovala pri izdelavi regionalnega razvojnega načrta Pomurja.⁵¹

Augustinova hči Neda (tudi Nedeljka) Dobovišek, roj. Oblak (1909–1992), je leta 1935 diplomirala na Tehniški fakulteti v Ljubljani in s tem postala prva ženska z nazivom »kulturno-geodetska« inženirka pri nas.⁵² Vse svoje poklicno življenje je posvetila projektiranju cestnega omrežja na Slovenskem. Marca 1957 je bila vpisana v seznam projektantov, pooblaščenih za gradbeno projektiranje, kar ji je omogočilo samostojno vodenje projektov. Med pomembnejšimi projekti, pri katerih je izpričano sodelovala, je bila gradnja avtomobilske Ceste bratstva in enotnosti med Ljubljano in Zagrebom.⁵³ Ne nazadnje velja omeniti, da je z družino Oblak sorodstveno povezana tudi pionirka krajinske arhitekture pri nas mag. Breda Dobovišek, roj. Balentin (1941).⁵⁴

Sklep

Prispevek pokaže uveljavitev določenega segmenta meščanstva na Slovenskem konec 19. in v začetku 20. stoletja. Proces ilustrira na primeru obravnave družine Oblak z Vrhlike in z njo sorodstveno povezanih družin. Gre za sloj, ki je izhajal iz nekdanj pretežno vaških okolij in se je takrat že pospešeno gospodarsko, kulturno in družbeno utrjeval v meščanskem načinu življenja. Med temi družinami konec 19. stoletja najdemo družino Jelovšek z Vrhlike, katere moč simbolizira mogočna družinska grobnica na vrhliškem pokopališču. Za umetnostno podobo prostora sta bili pomembni njihova vrhliška opekarna in Oblakova tovarna cementnih izdelkov v Logatcu. V prvih desetletjih 20. stoletja sta se kot umetnostna naročnika med potomci družine vzpostavila zlasti dolgoletni župan Dolnjega Logatca Gabriel Oblak, ki je na umetnostnih projektih zaposlil svojega brata Cirila Oblaka, arhitekta in Plečnikovega učenca, in družina zdravnika dr. Živka Lapajnet kot naročnica družinske vile z vrtom na Prulah v Ljubljani. Določeni člani družine so k umetnostni podobi prostora prispevali kot načrtovalci in izvajalci umetnostnih naročil, tako npr. inženirka Sonja Lapajne Oblak, ki je pri tem sodelovala z nekaterimi najvidnejšimi arhitekti prve polovice 20. stoletja na Slovenskem. V prispevku predstavljena analiza življenja širše družine Oblak omogoča tudi poglobitev razumevanja procesa utrjevanja meščanstva na naših tleh kot prepoznavnega družbenega sloja ter mehanizmov, ki so prispevali k njegovi uveljavitvi, in to ne le zgolj v

⁴⁸ Zorc, "Šole za prihodnost," 16; Zorc, "En sam velik," 34; "Gimnazija Bežigrad," Vodopivec, "Sonja Lapajne Oblak," 130.

⁴⁹ Ravnikar, *Umetnost in arhitektura*, 177; Prelovšek, *Narodna in univerzitetna*.

⁵⁰ Prim. Bernik, *Slovenska arhitektura*, 298.

⁵¹ Vodopivec, "Sonja Lapajne Oblak."

⁵² Univerza kralja Aleksandra I v Ljubljani, *Diploma Tehniške fakultete, Oblak Nedeljka*, 4. februar 1936 (Zasebni arhiv družine Dobovišek, Ljubljana).

⁵³ Vodopivec, "Pionirke gradbeništva," 322.

⁵⁴ Kuhar, "Breda Dobovišek."

središčih, kot je bila Ljubljana, ampak tudi v manjših krajih in na periferiji monarhije. Sorodstvene in družinske povezave Oblakov so namreč segale z Vrhnike vse do Logatca in Škofje Loke ter kasneje na ozemlje celotne osrednje Slovenije in na območje nekdanje skupne države, še zlasti Bosne in Hercegovine. Proces utrjevanja meščanstva prispevek pokaže preko življenja pravnika in sodnika Augustina Oblaka. Pri tem še posebej izpostavi vlogo gimnazijske in univerzitetne izobrazbe pri oblikovanju t. i. meščanstva po izobrazbi ter njihovega intelektualnega obzorja.⁵⁵

⁵⁵ Prispevek je nastal kot rezultat temeljnih raziskovalnih projektov *Meščanstvo kot umetnostni naročnik na Kranjskem in Štajerskem v 19. in prvi polovici 20. stoletja* (J6-3136) in *Dediščina rodbine Oblak-Dobovišek-Konte* (21-2018TRGVodopivec) ter programske skupine *Umetnost na slovenskem v stičišču kultur* (P6-0061), ki jo financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije. Za pomoč pri zbiranju in obdelavi gradiva ter za dodatna pojasnila in strokovne razlage posameznih vprašanj, obravnavanih in predstavljenih v besedilu, se zahvaljujem dr. Ulrike Denk iz Arhiva Univerze na Dunaju, mag. Antonu Levstku, kuratorju Knafljeve ustanove na Dunaju, prof. dr. Tonetu Smoleju s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, prof. dr. Vladimirju Simiču s Pravne fakultete Univerze v Ljubljani, družinama Verbič z Vrhnike in Mihevc iz Logatca ter vnukom Augustina Oblaka Borisu Oblaku iz Zagreba, Zoranu Doršnerju iz Sarajeva ter Borutu Dobovišku in Milanu Lapajnetu iz Ljubljane.

Literatura

- Babič, Matjaž, in Nataša Polajnar Frelih. *Gabriel Oblak: Podjetnik in župan Dolenjega Logatca*. Ljubljana: samozaložba M. Babič; N. P. Frelih, 2020.
- Bernik, Stane. *Slovenska arhitektura dvajsetega stoletja / Slovene Architecture of the Twentieth Century*. Ljubljana: Mestna galerija, 2004.
- Cindrič, Alojz. *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848–1918*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, 2009.
- Ciperle, Jože. "Gimnazija." V *Enciklopedija Slovenije*. Zv. 3, *Eg-Hab*. uredila Alenka Dermastia, 212–15. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1989.
- Faber, Karl Georg. "Meščanska doba." V *Svetovna zgodovina: Od začetkov do danes*, uredil Marjan Krušič, 462–520. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1976.
- Gantar Godina, Irena. "Slovenski doktorji v Pragi 1882–1916." *Zgodovinski časopis* 44, št. 3 (1990): 451–56.
- Gašparič, Jure, in Alenka Veber, ur. *Dr. Andrej Gosar (1887–1970)*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2015.
- "Gimnazija Bežigrad – III. državna realna gimnazija." Slovenski šolski muzej: Sprehod po poti kulturne dediščine šolstva v Ljubljani. Dostop 21. 11. 2024, http://www2.arnes.si/~solmuz/lj_okolica/bezigrad/bezigrad.htm.
- Hobsbawm, Eric J. *The Age of Empire: 1875–1914*. London: Abacus, 1994.
- Hobsbawm, Eric J., in Terence Ranger, ur. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2010.
- Holz, Eva. "Nekaj utrinkov o meščanstvu na Kranjskem v drugi polovici 19. stoletja in v času med obema vojnama." V Angelika Hribar. *Rodbinska kronika Dragotina Hribarja in Evgenije Šumi*, 285–301. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije; Društvo Mohorjeva družba, 2008.
- Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1879 durch den Director Jakob Smolej, k. k. Schulrath*. Ljubljana: Verlag des k. k. Obergymnasiums, 1879.
- Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1880 durch den Director Jakob Smolej, k. k. Schulrath*. Ljubljana: Verlag des k. k. Obergymnasiums, 1880.
- Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1881 durch den Director Jakob Smolej, k. k. Schulrath*. Ljubljana: Verlag des k. k. Obergymnasiums, 1881.
- Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1882 durch den Director Jakob Smolej, k. k. Schulrath*. Ljubljana: Verlag des k. k. Obergymnasiums, 1882.
- Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1883 durch den Director Jakob Smolej, k. k. Schulrath*. Ljubljana: Verlag des k. k. Obergymnasiums, 1883.
- Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1884 durch den Director Jakob Smolej, k. k. Schulrath*. Ljubljana: Verlag des k. k. Obergymnasiums, 1884.
- Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1885 durch den Director Josef Šuman*. Ljubljana: Verlag des k. k. Obergymnasiums, 1885.
- Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1886 durch den Director Josef Šuman*. Ljubljana: Verlag des k. k. Obergymnasiums, 1886.
- Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1887 durch den Director Josef Šuman*. Ljubljana: Verlag des k. k. Obergymnasiums, 1887.
- Jerina, Nina. "Župani v zgodovini Logatca." *Logaške novice* 49, št. 11 (2018): 18.
- Kermavnar, Simona, Blaž Resman in Helena Seražin. *Upravna enota Logatec: Občina Logatec*. Ljubljana: Založba ZRC, 2014.
- Kermavnar, Simona. "Litoželezna pitnika pred Puppisovo hišo v Gornjem Logatcu in pri nekdanji kapelici sv. Jožefa v Dolnjem Logatcu (1. del)." *Logaške novice* 49, št. 11 (2018): 25.

- Kermavnar, Simona. "Vrhniški Jelovski in njihov mavzolej na domačem pokopališču." MojaObčina.si. Dostop 21. 11. 2024, <https://www.mojaobcina.si/vrhnika/novice/jelovsek-pollakov-mavzolej-na-vrhniki.html>
- Kocka, Jürgen, in Mitchell Allan, ur. *Bourgeois Society in Nineteenth-Century Europe*. Oxford in Providence: Berg Publr., 1994.
- Komar, Gvido. "Arhitekt Jože Plečnik na Logaškem (7): Blagoslov spomenika žrtvam svetovne vojne 1914–1918 (Dolenji Logatec, nedelja, 4. november 1928)." *Logaške novice* 49, št. 11 (2018): 23–25.
- Kramberger, Taja. "O meščanski morali in pravilih obnašanja v družinskem krogu." *Zgodovina za vse* 6, št. 1 (1999): 25–41.
- Kuhar, Špela. "Breda Dobovišek." V *V ospredje: Pionirke v slovenski arhitekturi in oblikovanju / To the Fore: Female Pioneers in Slovene Architecture and Design*, uredila Helena Seražin, 54–59. Ljubljana: Založba ZRC, 2020.
- Levstek, Anton. *Knafljeva ustanova / Lukas Knaffelsche Privatstiftung: 1676*. Dunaj: Slovenski kulturni center Korotan / Slowenisches Kulturzentrum Korotan, 2013.
- Nečak, Dušan, et al. *Zgodovina Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2019.
- Ovsec, Damjan J. "O meščanstvu kot zgodovinskem, etnološkem in posebej - psihološkem pojmu. Interdisciplinarna interpretacija." *Etnolog*, n. v., 4 (1994): 35–62.
- Pivk, Olga. "Vrhniške opekarne." *Vrhniški razgledi* 12 (2011): 199–211.
- Prelovšek, Damjan. *Narodna in univerzitetna knjižnica*. Ljubljana: Založba ZRC, 2022.
- Ravnikar, Edvard. *Umetnost in arhitektura: Zbornik esejev*. Ljubljana: Slovenska matica, 2007.
- "Rossauer Kaserne." Wikipedia. Dostop 11. 5. 2024, https://de.wikipedia.org/w/index.php?title=Rossauer_Kaserne&oldid=244868997
- Sapač, Igor. "Katalog pomembnejših klasicističnih, bidermajerskih in historističnih arhitekturnih stvaritev na območju Republike Slovenije." V Igor Sapač in Franci Lazarini. *Arhitektura 19. stoletja na Slovenskem*, 361–677. Ljubljana: Muzej za arhitekturo in oblikovanje; Fakulteta za arhitekturo, 2015.
- Smolej, Tone. *Kaj večega poskusiti in postati: Slovenski pisatelji dunajski študentje (1850–1926)*. Ljubljana: Založba ZRC; Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015.
- Studen, Andrej. "Zapis o bivanjskih razmerah nemških in slovenskih višjih meščanskih slojev v Ljubljani na začetku stoletja: Primer naselja vil v Kapucinskem predmestju v Ljubljani." *Zgodovinski časopis* 47, št. 2 (1993): 421–24.
- Štefančič, Marcel, ur. *Od obrti do podjetništva: Zbornik ob 30-letnici Območne obrtne zbornice Logatec*. Logatec: Območna obrtna zbornica, 2006.
- Štimulak, Uroš. "Denarna ureditev Slovenije kot dela Avstrije in zatem Avstro-Ogrske v devetnajstem stoletju in do prve svetovne vojne." Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, 2007.
- Valenčič, Jožef. *Vzgoja in omika ali Izvir sreče*. Ljubljana: Narodna tiskarna, 1899.
- Vilfan, Sergej. "Meščanstvo." V *Enciklopedija Slovenije*. Zv. 7, *Marin-Nor*, uredila Alenka Dermastia, 96–97. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1993.
- Vodopivec, Barbara. "O vlogi in pomenu avstrijskih uradnikov v okupirani Bosni in Hercegovini na primeru življenja in dela sodnika Augustina Oblaka (1867–1935)." *Studia Historica Slovenica* 23, št. 1 (2023): 105–44, <https://doi.org/10.32874/SHS.2023.03>.
- Vodopivec, Barbara. "Pionirke gradbeništva in geodezije na Slovenskem." *Gradbeni vestnik* 60 (2020): 314–28.
- Vodopivec, Barbara. "Sonja Lapajne Oblak." V *V ospredje: Pionirke v slovenski arhitekturi in oblikovanju / To the Fore: Female Pioneers in Slovene Architecture and Design*, uredila Helena Seražin, 126–31. Ljubljana: Založba ZRC, 2020.

- Vodopivec, Barbara, in Matej Vodopivec. "Iz Kralovš v beli svet: O družini in domačiji sodnika Avgušтина Oblaka (1867–1935) z Vrhnike." *Vrhnški razgledi* 22 (2022): 123–47.
- Vodopivec, Peter. *Luka Knafelj in štipendisti njegove ustanove*. Ljubljana: Kronika, 1971.
- Vodopivec, Peter. *O gospodarskih in socialnih nazorih na Slovenskem v 19. stoletju*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2006.
- Zorc, Mitja. "Šole za prihodnost. Ob rob raziskavi 'Brezkoridorne šole Emila Navinška', študenti Seminarja doc. Mitje Zorc UL FA, 2017–2017." *Arhitektov bilten*, 47, št. 213–214 (2017): 10–16.
- Zorc, Mitja. "En sam velik, svetel, uporaben prostor: Brezkoridorne šole Emila Navinška; Razstava in pilotna raziskava na primeru 14 šol v Ljubljani." *Arhitektov bilten*, 47, št. 213–214 (2017): 30–37.
- Zupančič, Bogo. *Ljubljanska inženirska zbornica 1919–44*. Ljubljana: Inženirska zbornica Slovenije, 2013.
- Zupančič, Bogo. "Trije stavbni tipi in z njimi povezane zgodbe." V 42. *Seminar slovenskega jezika: Mesto in meščani v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, uredila Irena Novak Popov, 148–58. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, 2006.

The Consolidation of the Middle Class in Slovenia in the Late Nineteenth and Early Twentieth Century: Art Commissioning by the Oblak Family from Vrhnika

Summary

Drawing on the example of the Oblak family from Vrhnika, this article sheds light on certain elements that facilitated the consolidation of the middle class in Slovenia at the end of the nineteenth century and in the early twentieth century, such as grammar-school and university education, suitable employment, lifestyle and family relationships. By primarily focusing on the life of judge Augustin Oblak (1867–1935), it seeks to contribute to our understanding of the social stratum that not only helped shape the urban, architectural, and art-historical concept of space in the period concerned but also contributed to it by commissioning art. Taking centre stage in the article, the story of legal expert and judge Augustin Oblak describes the life trajectory of a talented urbanized youth born into a rural family in Vrhnika with close ties to some families and personalities that held considerable sway over local economic, cultural, social and political life. Among them were the Jelovšek family from Vrhnika, with its prominent standing symbolized by the family tomb which dominates the town cemetery. The artistic character of the milieu was significantly shaped by their Vrhnika-based brickworks as well as the Oblaks' cement products factory in Logatec. With financial support from his extended family, Augustin first completed his secondary education in Ljubljana and then studied law at the University of Vienna. Both the university and grammar school importantly shaped the Slovenian intellectual elite of that period, as is also demonstrated by the names of some of Augustin's prominent professors, such as Anton Foerster, Fran Šuklje, and Maks Pleteršnik, as well as Gustav Demelius in Vienna. Augustin's generation of grammar-school students yielded two others later distinguished as art historians: Josip Mantuani and Viktor Steska. Following his graduation, Augustin served as an Austro-Hungarian official at county and district courts across Bosnia and Herzegovina, where he founded a family and enjoyed the lifestyle of a middle-class man in terms of education as well as in social values and material circumstances. He schooled all his children.

In the first half of the twentieth century, his descendants, now firmly anchored in the middle class, also contributed to the art-historical development of Slovenia. Augustin's daughter Neda was among the first women in Slovenia to receive a university degree in civil engineering and later one of the pioneers of infrastructural urbanism in Slovenia. Moreover, Augustin's daughter-in-law Sonja Lapajne Oblak was the very first female graduate in civil engineering in Slovenia; as a specialist in statics, she then collaborated with the greatest architects of the interwar period, such as Jože Plečnik, Emil Navinšek and Vinko Glanz, to name just a few. She came from a wealthy family that commissioned the construction of a bourgeois villa in Ljubljana's Prule district in 1926. She herself, upon her husband's death and inspired by Plečnik's National and University Library, drew the design for the family tomb in Ljubljana's Štepanja vas district. One of Augustin's relatives was also a pupil of Plečnik, the architect Ciril Oblak; he was the son of Matevž Oblak, who founded the cement plant in Logatec, and the brother of Gabriel Oblak, the longstanding mayor of Dolnji Logatec. The mayor was married to Augustin's granddaughter and, among other projects in Logatec, he commissioned the construction of the old municipal building, the shrine in Brod and the extension of the shrine of St. Joseph. By analysing the life of the extended Oblak family, the article expands our understanding of how the middle class consolidated itself as a distinct social stratum in Slovenia as well as of the mechanisms that contributed to its ascendancy not only in major centres such as Ljubljana but also in smaller places on the periphery of the Austro-Hungarian Empire. The Oblaks' immediate and wider family ties extended from Vrhnika to Logatec and Škofja Loka, subsequently spreading throughout central Slovenia and into the territory of the former Yugoslavia, especially Bosnia and Herzegovina. This process is explored in the article by focusing on the life of the legal expert and judge Augustin Oblak, with special emphasis on the role of grammar-school and university education in the development of the middle class.